

๔๓. สรรพสิ่งทั้งหลายล้วนไม่เที่ยง

All States of Reality as Impermanence

ขอน้อมแด่พระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์นั้น

In Honor of the Blessed One of the Fully Enlightened One

By Nithee Siripat – Siripat.com and Academiae Network. 2016

ความสำคัญของบทความ

มนุษย์มีโลกทัศน์หรือมุมมองโลกที่แตกต่างกันในสังคมต่างๆ โดยขึ้นอยู่กับ ความเชื่อ ความศรัทธา ทักษะคิด ประชญา ขนบธรรมเนียม ประเพณี หรือ วัฒนธรรม แต่ในทุกสังคมก็มีวิธีการแสวงหาความรู้ที่หลากหลายจากกันและกัน โดยมีสมมติฐานเพื่อค้นหาความจริงอันสูงสุดโดยปรมาตม์ ที่เรียกว่า “ความรู้บริสุทธิ์” ในทางพุทธศาสนา เรียกว่า “ปรมาตตะ-ปรมาตม์-ปรมาตตัจจะ” [Absolute Truths] หรือในบางครั้งก็เรียกว่า “ธรรม-สภาวะธรรม” [Dhamma-Phenomenon] ตามหลักพระอภิธรรม อันเป็นความจริงที่อยู่เหนือความนึกคิดของมนุษย์ชาวโลกที่กำหนดกันหรือบัญญัติความหมายแห่งคำศัพท์เอาไว้ ที่เรียกว่า “สมมติตัจจะ” [Conventional Truths] ซึ่งมีนัยตรงกับ คำว่า “สังขตธรรม-โลกียธรรม” หมายถึง ธรรมที่ปัจจัยปรุงแต่ง ได้แก่ “ขันธ ๕” ทั้งหมด ที่เป็นไปตามอำนาจแห่ง “กรรม-วิบาก” ที่มีใจครอบครองด้วยตัณหาและทิฏฐิ อันเป็นชีวิตสันตติใน “สังสารทุกข์” คือ มีความสุขและความทุกข์เกิดขึ้นสลับกลับเปลี่ยนกันไปตามวาระแห่งกรรมและวิบาก [ทุกข] จึงเป็นสภาวะธรรมที่ไม่เที่ยง ไม่มั่นคงหรือคงที่อย่างแน่นอน เอามาเป็นสภาวะที่พึ่งแห่งชีวิตไม่ได้ ผู้ใดมัวเมาไปยึดมั่นถือผิดใน “สังขตธรรม” ย่อมมีชีวิตไม่เป็นสุข มีความเดือดร้อนทั้งกายและใจอยู่ตลอดเวลา เพราะเกิดวิปัสสนาถือผิดเพี้ยนในความเป็นจริง นั่นคือ “วิปัสสนาเห็นไม่เที่ยง เป็นเที่ยง” หรือ “เห็นอนิจจังสัญญา เป็นนิจจังสัญญา” เมื่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งที่คนยึดมั่นหมายเหมาะไว้ เกิดความเปลี่ยนแปลงไป แปรปรวนไป ย่อมเกิดความไม่พอใจ ติดขัดไม่ราบรื่นในกายและใจ ย่อมสนองอารมณ์ของตนด้วยสังกิเลสทั้งหลาย ได้แก่ “โศกะ-ปริเทวะ-ทุกข์-โทมนัส-อุปายาส” นั่นคือ ยังไม่ยอมเห็นว่า “โลกนี้วุ่นวายหนอ-โลกนี้เดือดร้อนหนอ” แทนที่จะเป็น “โลกนี้ล้วนไม่เที่ยง” ไม่มีสาระสำคัญที่จะเอาชีวิตไปผูกติดในบ่วงแห่งกรรมทั้งหลายบนโลกนี้อีกต่อไป ฉะนั้น ผู้ปฏิบัติธรรมต้องนึกคิดพิจารณาในสภาวะธรรมว่าเป็นเช่นนี้ให้ได้ก่อน เห็นทุกข์จริงๆ เห็นความไม่เที่ยงจริงๆ แล้วค่อยพัฒนาองค์ความรู้ขึ้นในการเจริญภาวนากรรมฐาน แล้วความจริงแห่งชีวิตจะปรากฏขึ้นจริงในปัญญาของคุณ.

๔๓. สรรพสิ่งทั้งหลายล้วนไม่เที่ยง

ความคิดเห็นของผู้ปฏิบัติธรรมที่มีต่อการพิจารณา “นามรูปแห่งตน” [ขันธ ๕] นั้น ต้องรู้เห็นตามความเป็นจริง ด้วยปัญญาเห็นสภาวธรรมทั้งหลายตาม “สามัญลักษณ์” โดยไตรลักษณ์ [อนิจจัง-ทุกขัง-อนัตตา] คำว่า “นามรูป” [สังขาร] นั้น หมายถึง “สังขตธรรม” คือ สภาพที่เจตนาปรุงแต่งขึ้นตามเหตุปัจจัย เรียกอีกอย่างว่า “สภาวธรรม” อันเป็นสภาวะแห่งจิตหรือสภาพจิต ที่อยู่อาการแปรเปลี่ยนไปในกระแสแห่ง “วิถิจิต” ที่เกิดตั้งอยู่ดับไปในแต่ละขณะจิต ฉะนั้น ในการเจริญภาวนากรรมฐานนั้น “สภาวธรรม” หมายถึง การเพ่งพิจารณาสภาวธรรมหรือสภาพอันแปรปรวนของสภาวะแห่งจิตของตน ที่เรียกว่า “อารมณ์และลักษณะแห่งกรรมฐาน” หรืออีกนัยหนึ่ง หมายถึง “ฌาน ๒” คือ การเพ่งพินิจด้วยจิตที่เป็นสมาธิแน่นแน่ว ไม่ว่าจะเป็ “อุปจารสมาธิ” อันเป็นสมาธิจวนจะแน่วแน่ หรือ “อัปปนาสมาธิ” อันเป็นสมาธิอย่างแน่วแน่ ก็ตาม ได้แก่ (๑) “อรัम्मณูปนิขมาน” คือ การเพ่งอารมณ์ด้วยสมาธิหรือสมถะ [สมาบัติ ๘ คือ รูปฌาน ๔ และ อรูปฌาน ๔] กับ (๒) “ลักขณูปนิขมาน” คือ การเพ่งลักษณะด้วยวิปัสสนา [ญาณในวิปัสสนา เช่น ญาณ ๑๖ มรรค ๔ และ ผล ๔] เพราะฉะนั้น “อารมณ์และลักษณะแห่งกรรมฐาน” นั้น ย่อมเป็นธรรมเครื่องระลึกของ “สติ” และธรรมเครื่องเรียนรู้ของ “สัมปชัญญะ” อนึ่ง จิตต์ผู้พิจารณาสภาวธรรมทั้งในสมถะและในวิปัสสนา นั้นคือ “สติสัมปชัญญะ” [สติปัญญา-ความระลึกได้และความรู้รอบทั่วถ้วนอันประกอบด้วยปัญญาและเหตุผล] ในสมถภาวนาเป็นการเพ่งพินิจด้วยจิตตสมาธิในวิปัสสนาที่มีสภาวธรรมเป็นอารมณ์ด้วย “สมาธิ ๓” หมายถึง ตัววิปัสสนานั้นเองได้แก่ (๑) “สุญญตสมาธิ” คือ สมาธิอันพิจารณาเห็นความว่าง (๒) “อนิมิตตสมาธิ” คือ สมาธิอันพิจารณาธรรมไม่มีนิมิต (๓) “อัปปลิหิตสมาธิ” คือ สมาธิอันพิจารณาธรรมไม่มีความตั้งปรารถนาส่วนในวิปัสสนาภาวนานั้น เป็นการเพ่งลักษณะหรือพินิจลักษณะแห่ง “สามัญลักษณ์ ๓” โดยไตรลักษณ์ [อนิจจัง-ทุกขตา-อนัตตา = อนิจจานุปัสสนา-ทุกขตานุปัสสนา-อนัตตานุปัสสนา] หรือด้วย “วิโมกข์ ๓” หมายถึง ประเภทของความหลุดพ้น จัดตามลักษณะการเห็นไตรลักษณ์ ข้อที่ให้ความหลุดพ้น ได้แก่ (๑) “สุญญตวิโมกข์” คือ หลุดพ้นด้วยเห็นความว่างหมดความยึดมั่น (๒) “อนิมิตตวิโมกข์” คือ หลุดพ้นด้วยไม่ถือนิมิต (๓) “อัปปลิหิตวิโมกข์” คือ หลุดพ้นด้วยไม่ทำความปรารถนา เพราะฉะนั้น ในการเพ่งอารมณ์ทำให้เกิด “ญาณทัสสนะ” [ปัญญาเห็นธรรม] ส่วนในการเพ่งลักษณะทำให้เกิด “ปัญญาญาณ” [ปัญญาหยั่งรู้] ดังนั้น ในการปฏิบัติธรรมหรือการเจริญภาวนากรรมฐานนั้น ต้องอาศัย “ฌาน” [Meditation] ซึ่งเป็นเพ่งพินิจด้วยจิต [สติสัมปชัญญะ] ที่เป็นสมาธิแน่นแน่วในฝ่ายสมถะเรียกว่า “อรัम्मณูปนิขมาน” คือ การเพ่งอารมณ์ ได้แก่ “สมาบัติ ๘” [รูปฌาน ๔-อรูปฌาน ๔] ในฝ่ายวิปัสสนา เรียกว่า “ลักขณูปนิขมาน” คือ การเพ่งลักษณะ ได้แก่ วิปัสสนา มรรค และผล กล่าวโดยสรุป ในการเจริญภาวนานั้น ฝ่ายสมถะอาศัยฌานสมาบัติทำให้เกิด “ญาณทัสสนะ” คือ การหยั่งรู้หยั่งเห็นความรู้เห็น ซึ่งทำให้เกิด (๑) “ความรู้แจ้ง-ความรู้วิเศษ” [วิชชา] กับ (๒) “ความรู้ยิ่งยวด-ความรู้คมชัด” [อภิปัญญา] หมายเหตุ: ฝ่ายยาศาสตร์ก็ใช้ญาณทัสสนะด้วยเช่นกัน แต่ฝ่ายวิปัสสนาอาศัย “วิปัสสนาญาณ” เป็นเครื่องมือหยั่งรู้ทำให้เกิด “ปัญญาญาณ” ต่างๆ อันเป็น “สัมมาทัสสนะ” คือ การหยั่งเห็นที่ถูกต้องโดย

ธรรมตามที่เป็นจริง นั่นคือ “สามัญลักษณะแห่งไตรลักษณ์” ได้แก่ อนิจจตา- ทุกขตา- อนัตตตา [นั่นคือ “อริปัญญาธรรมวิปัสสนา” หมายถึง การพิจารณาเห็นธรรมด้วยปัญญาอันยิ่ง] ที่เรียกว่า “ยถาภูตญาณ- ยถาภูตญาณทัสสนะ” คือ การหยั่งรู้หยั่งเห็นสภาวะธรรมตามเป็นจริง [ธรรมฐิติญาณ-ยถาภูตญาณ-สัมมาทัสสนะ] โดยสิ้นความสงสัยในกาลทั้ง ๓ อย่าง นั่นคือ “ญาณ ๓” หมายถึง การหยั่งรู้ ได้แก่ **อติตังสญาณ-อนาคตังสญาณ-ปัจจุปันนังสญาณ** [กังขาวิตรณญาณ-ธรรมฐิติญาณ] หรืออีกนัยหนึ่ง เรียกว่า “ทิพพจักขุญาณ” [พิจารณาหยั่งรู้ปัจจัยธรรมโดยโยนิโสมนสิการ] เพราะฉะนั้น ก่อนผู้ปฏิบัติธรรมจะเกิดความรู้แจ้งแทงตลอดในธรรมได้จึงถึงการหาข้อสรุปที่ว่า “สรรพสิ่งทั้งหลายล้วนไม่เที่ยง” (ข้อ ๑ ในธรรมนิยาม ๓) นั้น ต้องพิจารณาหรือเพ่งพินิจถึงอาการแห่งลักษณะของสภาวะธรรม [นามรูป] ให้รู้เห็นตามเป็นจริง ได้แก่ (๑) กำหนดรู้ทุกขสัจจ์ ด้วย “นามรูปปริจเจตญาณ” คู่กับ “ปุพเพนิวาसानุสสติญาณ” (๒) กำหนดรู้สมุทัยสัจจ์ ด้วย “ปัจจยปริคคหญาณ” คู่กับ “จตุปปาตญาณ-ทิพพจักขุญาณ” [ปฏิจจสมุปบาท-อิทัปปัจจยตา-ปัจจยการ] และ (๓) กำหนดรู้มัคคสัจจ์ ว่าอะไรเป็นทางหรือไม่ใช่ทางในวิปัสสนาภูมิ โดยรู้เห็นด้วย “สัมมาสนญาณ” คือ รู้เห็นนามและรูปโดยไตรลักษณ์แห่งสังขตธรรมทั้งหลาย คู่กับ “อาสวักขยญาณ” จากนั้น ก็จะเกิด “วิปัสสนาญาณ ๘” [การทูปขันธ ๕] แล้วข้ามโคตรไปสู่ “ความเป็นอริยบุคคล” อันเป็น “โลกุตตรธรรม ๘” ได้แก่ **มรรค ๔-ผล ๔-นิพพาน ๑** ตามลำดับ ดังนั้น ในการกำหนดรู้เห็นอนิจจลักษณะของขันธ ๕ ได้ นั้น จะเป็นการพิจารณาสภาวะธรรมฝ่ายรูปธรรมอันเป็นหน่วยรวมที่เล็กที่สุดโดยการพิจารณากลาป มีองค์ประกอบร่วมย่อยที่ไม่สามารถแยกได้อีก ๘ องค์ [โครงสร้างโมเลกุลแห่งอะตอม-อนุ-ปรมาณู] ความรู้พิเศษที่เกิดขึ้นด้วยการหยั่งรู้หยั่งเห็นในขั้นกำหนดรู้มัคคสัจจ์ เรียกว่า “มัคคมัคคาญาณทัสสนวิสุทธิ-อุท্থัพพยานุปีสสนาญาณ” คือ ญาณอันตามเห็นหรือกำหนดรู้ความเกิดและความดับในนามรูปแห่งสังขตธรรมด้วย “อนิจจตาโดยไตรลักษณ์” หรือหยั่งรู้หยั่งเห็นสภาวะธรรมใน “อนิจจสัญญา” เพื่อให้ข้ามความยึดมั่นในความเห็นถือผิดด้วย “นิจสัญญา” [ความเห็นถือว่าเที่ยง] ในขั้นตอนนี้ จะเข้าใจถูกต้องในภาวะแห่งทุกข์หรือความเป็นทุกข์ เพราะความแปรปรวน ที่เรียกว่า “วิปริณามทุกขตา” โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ความเป็นทุกข์เพราะเป็นสังขาร [ความนึกคิดเกี่ยวข้องกับขันธ ๕ คือ อุปาทานทุกข์] ที่เรียกว่า “สังขารทุกขตา” นั่นคือ สิ่งทั้งปวงซึ่งเกิดจากปัจจัยปรุงแต่ง ที่ถูกบีบคั้นด้วยการเกิดขึ้นด้วยอุปาทานขันธ ตามนัยว่า “สังขารทั้งหลาย ไม่เที่ยง” เมื่อเกิดความเห็นชอบด้วย “สัมมาทิฏฐิ” [สัมมาทัสสนะ] เช่นนี้แล้ว ย่อมก้าวหน้าเกิดคำริชชอบด้วย “สัมมาสังกัปปะ” ดำเนินวิปัสสนาต่อไปอย่างถูกต้องเป็นขั้นๆ ไป ด้วยการเจริญ “วิปัสสนาญาณ ๘” คือ กระบวนการในขั้นตอน “การทูปอุปาทานขันธ ๕” [การทูปขันธ ๕-การระเบิดขันธ ๕] ซึ่งเป็นการเลิกความนึกคิดแบบปุถุชนทั่วไป โดยใช้ปัญญาทำลาย “วิปัสสนูปกิเลส ๑๐” ได้ [ในขณะเจริญ “อุท্থัพพยานุปีสสนาญาณ” หมายถึง ญาณอันตามเห็นความเกิดและความดับ คือ พิจารณาความ เกิดขึ้นและความดับไปแห่งเบญจขันธ จนเห็นชัดว่า สิ่งทั้งหลายเกิดขึ้นครั้นแล้วก็ต้องดับไป ล้วนเกิดขึ้นแล้วก็ดับไปทั้งหมด] โดยไม่เกิดความนึกคิดที่ฟุ้งซ่าน จึงเปลี่ยนข้ามโคตร ไปสู่ความเป็นอริยบุคคลได้ สำหรับในขั้นตอนของ “วิปัสสนาญาณ ๘” นี้ ผู้ปฏิบัติธรรมจะเข้าถึงการรู้แจ้งเห็นจริงในอาการลักษณะของสภาวะธรรม [นามรูป] ด้วย (๑) **อนิจจาลักษณะ**

กับ (๒) **ทฤษฏีสัญญา** ที่ปรากฏตามสภาพที่เป็นจริง อันเป็น “**สามัญลักษณะ**” อยู่ใน ๒ อย่าง ของสังขตธรรม [สังขาร] โดยเฉพาะในฝ่ายที่เป็น “**กายสังขาร**” คือ สภาพที่ปรุงแต่งกาย [ลมหายใจเข้า-ลมหายใจออก หรือ ปัสสาสะ-อัสสาสะ] หรือสภาพปรุงแต่งการกระทำทางด้วย “**กายัญเจตนา**” ดังนั้น ในการวิปัสสนานั้น คือ การพิจารณาสภาพธรรมเป็นสังขาร [ความนึกคิด-วิถีจิต] ที่เป็นการกระทำหรือกรรมทั้ง ๓ อย่าง [กาย-วาจา-ใจ] อันมีสาเหตุมาจากอำนาจครอบงำแห่งกิเลสทั้งหลาย [วิตกกัมมกิเลส-ปริยฎฐานกิเลส-อนุสัยกิเลส] ฉะนั้น ผู้ปฏิบัติธรรมสามารถอนุมาน [Deduction] หรือเทียบเคียง [Analogy] ถึงโลกแห่งสสารวัตถุได้ที่ปราศจากชีวิตินทรีย์ ที่จิตรับรู้จากสภาพธรรมที่มีอยู่รอบ [**อารมณ์ ๖ = รูป-เสียง-กลิ่น-รส-โผฏฐัพพะ-ธรรมารมณ์**] ส่วนข้อโต้เถียงจากนักวิทยาศาสตร์นั้น เริ่มลดลงเพราะความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีสมัยใหม่ ด้าน “**นาโนเทคโนโลยี**” [Nanotechnology] จนสามารถเห็น “**ระบบโครงสร้างระดับจักรวาลจิ๋วของปรมาณู**” [Molecular and Atomic Structural System] ได้ ทางวิปัสสนากรรมฐาน เรียกว่า “**กลาป**” [หน่วยรวมที่เล็กที่สุดของรูปธรรม ที่องค์ประกอบที่ไม่สามารถแบ่งแยกออกไปได้อีกมี “**อวินิพโยกรูป ๘ องค์**” ได้แก่ **ปฐวี-อาโป-เตโช-วาโย-วิณณะ-คันธะ-รสะ-โอชา**] ซึ่งมีความเปลี่ยนแปลงไม่คงที่ ไม่เที่ยงแท้ และแปรปรวนตลอดเวลา [ดำรงอยู่ในสถานะแห่งทุกข์หรือสังสารทุกข์ในกาลทั้ง ๓ อย่าง ถ้าเป็นรูปขั้นแห่งชีวิตินทรีย์ จะประกอบด้วย “**อุปาทายรูป ๒๔**” ที่เรียกว่า “**ลักษณะรูป ๔**” หมายถึง รูปคือลักษณะหรืออาการเป็นเครื่องกำหนด ได้แก่ (๑) **รูปัสสะ-อุปายะ** คือ ความก่อตัวหรือเติบโตขึ้น — Growth (๒) **รูปัสสะ-สันตติ** คือ ความสืบต่อ — Continuity (๓) **รูปัสสะ-ชรตา** คือ ความทรุดโทรม — Decay (๔) **รูปัสสะ-อนิจจตา** คือ ความปรวนแปรแตกสลาย — Impermanence หรือพิจารณาตามกาลเวลา “**อัทธา ๓**” คือ **อดีตอัทธา-อนาคตอัทธา-ปัจจุบันนัทธา** ที่ประกอบด้วย “**ขณะ ๓**” ในกาลทั้ง ๓ อย่าง ได้แก่ **อุปปาทิกขณะ-ฐิตិขณะ-ภังคขณะ**] แต่อย่างก็ตาม พระพุทธเจ้าทรงรู้เห็นประจักษ์แจ้งในเรื่องดังกล่าวนี้มาแล้วเมื่อราว ๒,๖๐๐ ปี ที่ผ่านมา พวกนักวิทยาศาสตร์ที่กำแหงจองหองว่าตนมีปัญหาล้ำเลิศนั้น ให้คิดใหม่ทำใหม่ มาหัดคิดหัดทำ ตามแนวทางตามคำสอนของพระพุทธเจ้าดีกว่า นั่นคือ ได้ทั้งปัญญาและประกอบด้วยคุณธรรม จะได้ไม่เสียโอกาสเห็น “**โลกุตตรธรรม**” ในชาตินี้.

